

Osmanlı Devleti'nin Kuruluşunda Hizmeti Geçen Alpler ve Gaziler

Doç. Dr. Ahmet Şimşirgil

Osmanlı Devleti'ni kurmuş olan hanedanın menşei ve Osmanlıların küçük bir beylik iken büyük bir devlet haline nasıl geldiği sorusu, tarihçiler arasında bir muamma gibi tazeliğini korumaya devam etmektedir. Esasında Osmanlı Devleti'ni kuran hanedanın tarihi kayıtlara, etnik incelemelere, geleneklere, mevcut damgalarına ve sikkelerine göre Oğuzların sağ kolu olan Gün Han kolunun Kayı boyundan geldikleri kesinleşmiş durumdadır.¹

Bunun aksine olarak çeşitli görüşler ileri sürülmüş ise de² hiçbiri ilim aleminde rağbet görmediği gibi bu tezlerin sahipleri, görüşlerini güçlendirecek belge ve bilgilerde ortaya koyamamışlardır. Buna rağmen en sonunda Osmanlı Devleti'nin kurucuları ve onların silah arkadaşları için efsane şahsiyetler denecek kadar, ilmi kıymeti haiz olmayan fikirler dahi ileri sürülebilmıştır.³

Şurası muhakkak ki Osman Gazi'nin dayandığı Kayı boyunun mevcudu kısa sürede büyük bir beylik teşkil edecek miktarda görünmemektedir. Ancak 1230'lu yıllarda Anadolu'da görülen Ertuğrul Bey'in kudret ve itibar sahibi bir şahsiyet olduğu da anlaşılmaktadır. Nitekim kendisine Söğüt ve Domanıç civarı kışlak ve yaylak olarak verildiğinde o mıntıkada kısa bir sürede söz sahibi olabilmıştır.

Bu durum Ertuğrul Bey'in savaşçı kişiliğinden ziyade karizmatik yapısından da kaynaklanmış olmalıdır. O, bölgedeki gayrimüslim unsurlarla iyi geçinmekte, büyük bir ihtimalle arazi ve sair ihtilaflarda hakem rolü üstlenmekte, Müslim, gayrimüslim halklar arasında bir baba rolü oynamakta ve herkes üzerinde saygı uyandırmaktadır. Kaynaklara yansıyan bazı hadiselerden onun Selçuklu Sultanı nezdinde de itibar sahibi olduğu ve yeri geldiğinde uç kuvvetleri komutanı olarak savaşlara katıldığını da görmekteyiz.⁴ Bu faaliyetleri ve konumu Ertuğrul Gazi'yi uçlardaki Oğuz boylarına mensup diğer Türk aşiret ve gruplarının da tartışmasız lideri yapmış olmalıdır.

Nitekim Ertuğrul Gazi'nin vefatından sonra Osman Gazi'nin aşiretin başına getirilmesinde, bu husus bütün açıklığıyla ortaya çıkmaktadır. Her ne kadar babasının sağlığında faal bir rol oynaması, genç ve cesur olması sebebiyle aşiretin başına geçtiği belirtilirse de diğer beylerin ona biat etmeleri de önemli derecede etkili olmuştur. Bu husus kaynaklarda şöyle belirtilmektedir.

Başa geçtiği gün ol ilin beyleri ve kethüdaları huzuruna çıkarak şöyle dediler; Siz Kayı Han neslindensiniz. Kayı Han bütün Oğuz beylerinin Oğuzdan sonra ağaları ve hanları idi. Oğuz töresi mucibince Oğuz neslinden kimse bulunmayınca hanlık ve padişahlık Kayı soyu var iken başka bir boy soyuna düşmez. Bundan böyle Selçukilerden bize medet ve çare yoktur. Memleketin çoğu ellerinden gitti. Tatar onların üstüne galip gelmiştir. Ayrıca

merhum Sultan Alaaddin'in babanıza ve sizlere teveccühü olmuştur. Bu uçları size ol vermiştir. Bu sebeple sizin han olmanız gerekir. Sizde sultan ve hanlığa liyakat var. İttifak dahi bulunsun, zira saltanat ya ittifakla ya istihkakla (liyakat) olur. Bizde sizlere gereği gibi muti ve tabi oluruz. Ta kim bu taraflarda gönül hoşluğu ile gaza edelim.⁵

Görüldüğü gibi Osman Gazi'ye kendi aşiretinin yanı sıra çevredeki Oğuz kabile ve oymak beyleri de gelerek tabiiyetlerini arz etmişlerdir. Bu durum onun gücünü en üst seviyede tutmuş olmalıdır.

Eski kaynaklarda Ertuğrul ve Osman Gazi'nin en eski silah arkadaşlarından olarak Akçakoca, Abdurrahman Gazi, Hasan Alp, Konur Alp, Turgud Alp, Aygud Alp, Gündüz Alp, Saltuk Alp, Köse Mihal, Samsa Çavuş ve Kara Ali'nin adı sık sık fetihlerde geçmektedir. Bunlar bazen bir ve beraber olarak meydan savaşlarına veya büyük bir hisarın zaptına katılıyorlar bazen her biri bir kalenin muhasarasına gidiyor bazen de bir şehrin idare ve imarında bulunuyorlardı. En önemlisi gerek harp gerekse sulh esnasında yapılacak her işten evvel mutlaka ulema mensuplarının da katıldığı bir istişare meclisi tertip ediyorlar ve kararlarını ondan sonra veriyorlardı.

Dolayısıyla sanki geleceğin üç kıtasına yayılacak, dünya siyasetine asırlarca yön verecek bir ulu devletin temellerini sabırla, gayret ve feragatle, aşk ve arzuyla, muhabbet ve sadakatle atıyorlardı. Aslında aralarındaki ilişkiler gözden geçirildiğinde, Selçukluların son iki asrında ve Beylikler Türkiyesi'nde görülen ayrılıklar, sen-ben davaları, menfaat kaygıları sanki bu uc bölgesine hiç uğramamıştı. Herkes eski tabirle baş ve buğ bildikleri Ertuğrul Gazi ile ahfadına candan ve gönülden bağlı olup her emrine ölesiye muti idiler. Bu itibarla Osmanlı Devleti'nin sağlam ve köklü temellere oturmasında Osmanlı soyu ve ulema sınıfı kadar bu gazi alperenlerin de olağanüstü katkıları olduğu inkar edilemez bir gerçektir.

Turgud Alp

Osman Gazi'nin en yakın silah arkadaşlarından biri idi. Osman Gazi Bilecik'in fethi ile meşgul olurken onu İnegöl'ü zaptetmek üzere görevlendirmişti. Turgud Alp süratle gelerek şehri kuşattı. Az sonra Bilecik ve Yarhisar'ı zapteden Osman Gazi de gelerek kuşatmaya katıldı ve gazilere yağma iznini verdi. Osman Gazi'nin de katılımıyla daha da gayrete gelen gaziler kısa sürede İnegöl'ü zaptettiler (699/1299-1300). Kalenin tekfuru öldürüldü. Zira o, yıllardır Müslümanlara büyük eziyetler vermiş olup pek çok kimseyi de şehit etmişti.⁶

Osman Gazi 701/1301-1302'de İnegöl'ün idaresini Turgud Alp'e verdi.⁷ Bundan dolayı İnegöl yöresi Turgud ili şeklinde anıldı. Uzun bir süre İnegöl'ün idaresinde bulunan Turgud Alp'in zaman zaman gaza hareketlerine de katıldığı anlaşılmaktadır.

Nitekim 725/1325'te Orhan Gazi ile birlikte Atranos'un fethine katıldı. Buranın fethini özellikle Osman Gazi çok arzu etmekteydi. Zira tekfurun babası Koyunhisar harbinde yeğeni Bayhoca'nın şehadetine sebep olmuştu. Orhan Gazi kale önünde görüldüğünde tekfuru dağa kaçarak beklemeye başladı. Maksudı gazilerin çekilmesinden sonra tekrar dönerek kaleye sahip olmaktı. Ancak Orhan Gazi kendisini takip ederek tekfuru ve karşı koyanları ortadan kaldırdı. Kale halkına aman vererek yerlerinde kalmalarını sağladı. Burası o tarihten itibaren Orhaneli adıyla anılmıştır.⁸

Turgud Alp bu zaferden sonra gazileriyle birlikte Bursa muhasarasına katıldı ve fetihle bulundu.⁹ Uzun bir ömür süren Turgud Alp İnegöl yöresindeki hal ehli velilerden Geyikli Baba'ya samimiyetle bağlı idi.

Saltuk Alp

Osman Gazi'nin sadık silah arkadaşları arasındadır. Tarihlerde ismine fazla rastlanmaz. Muhtemelen devamlı Osman Gazi'nin yanında bulunmuş olmalıdır.

Osman Gazi Sakarya vadisine sefere çıktığında ülkenin güvenliğini sağlamak üzere oğlu Orhan Gazi ile birlikte Köse Mihal ve Saltuk Alp'i görevlendirmişti. Gerçekten de fırsattan istifade etmek isteyen Çavdarlu Tatarları gelerek Karacahisar pazarını yağmaladılar. Bu sırada Eskişehir'de olan Orhan Gazi süratle gelerek yağmacıları Oynaşhisarı denilen mevkide yakaladı. Mihal Gazi ve Saltuk Alp'le birlikte eşkiya grubunu kısa sürede dağıttılar. Reisleri başta olmak üzere pek çoğunu da esir ederek Karacahisar'a döndüler.¹⁰

Bursa'nın fethinde bulunan ve Osman Gazi'nin son nefeslerinde yanında olan Saltuk Alp'in adına, bu tarihten sonra kaynaklarda rastlanmamıştır.

Aygud Alp

İlk fetihlerden itibaren Osman Gazi'nin yanında yer alan namılı yiğitlerden biridir. Nitekim Osman Bey 701/1301-1302'de hükmü altında bulunan beldeleri silah arkadaşlarına dirlik olarak verirken Aygud Alp'e de İnönü kalesini vermiştir.¹¹

Aygud Alp, muhtemelen uzun bir süre İnönü'nün idaresi ve imarı ile meşgul olmuştur. Onu son olarak İzmit'in fethinde görmekteyiz. Orhan Gazi 728/1327-1328'de uzun süredir gazilerin hedefi ve Akçakoca'nın da vasiyeti olan İzmit'i (İznikmid) almak üzere harekete geçmişti. O, kuşatmanın uzun sürebileceğini hesaplayarak denizden ve karadan gelebilecek bütün yardım yollarını kesmeyi amaçladı. İzmit o sırada Kayserlerin soyundan Belakonya adında bir prensesin yönetimindeydi. Yakınında bulunan ve Koyunhisar denilen kalede ise prensesin kardeşi Kalayun hüküm sürüyordu. Emrinde bulunan güçlü bir ordu ile sık sık Müslüman köylerine saldırıda bulunduğu gibi fırsat bulduğu zaman çevrede dolaşan Türk sipahilerine de saldırmaktan da geri durmuyordu. Onun zararını ortadan kaldırmak ve muhasara sırasında yardımını engellemek isteyen Orhan Gazi, Aygud Alp ile oğlu Kara Ali'yi Koyunhisar'ın fethiyle görevlendirdi.

Kalayun kendisine sonsuz bir güven duyduğundan ve yıllardır Türklere karşı çarpıştığından teslim tekliflerini reddetti. Bir taraftan kalesini tahkim ederken diğer taraftan da bizzat muhriplerinin başında olarak kaleden Türklere ok yağdırmaya başlamıştı. Ancak daha savaşın başında göğsüne isabet eden bir okla vurularak, kale burcundan aşağıya yuvarlandı. Şaşkınlık içerisinde kalan müdafiler ne yapacaklarını bilemeyip kale kapısını gazilere açtılar. Böylece Koyunhisar neredeyse hiç savaşmadan fethedilmiş oldu. Aygud Alp Kalayun'un kesik başını Orhan Gazi'ye getirdi.¹²

Orhan Gazi bunu bir mızrak ucuna takarak İznik önüne dikti. Prenses Belakonya bu hali görünce derin bir üzüntü içerisinde hayatına dokunulmaması kaydıyla şehrin kapısını Türklere açtı.¹³

Oğlu Kara Ali, kendi döneminde de pek çok fetihlere katılan namılı kumandanlardandır. Aygud Alp'in soyundan gelenler, devletin çeşitli kademelerinde önemli görevler üstlenmişlerdir.

Kara Ali

Aygud Alp'in oğludur. Osman Gazi'nin ilk fetihlerinden itibaren başarıları ile adından sıkça bahsedilen komutanlardan biridir.

1308'de Osman Bey'in emriyle Ulubat civarında Kite tekfuruna bağlı memleketlerden Galios/Alyos adasını zaptetmekle görevlendirildi. Kaleyi sulhen fetheden Kara Ali büyük kilisenin rahibini ailesi ile beraber Osman Gazi'nin huzuruna getirdi. Osman Gazi rahibin güzel kızını bu genç bahadıyla evlendirdi.¹⁴

Kara Ali aynı yıl Osman Gazi'nin Leblebici hisarı, Lefke, Çadırılı, Mekece, Akhisar ve Geyve'nin fethi ile neticelenen seferine iştirak etti. Geyve'den sonra Tekfur pınarı muhasara olunduğunda İlhanlı hükümdarı Olcayto Han'ın Çoban Bey idaresinde büyük bir orduyu Anadolu'ya sevk ettiği haberi alındı. Bunun üzerine Tekfur pınarının zaptını Kara Ali'ye bırakan Osman Gazi geri döndü. Kısa bir müddet içinde Tekfur pınarını zapteden Kara Ali elde ettiği ganimetleri Osman Gazi'ye gönderdi. Hizmetlerine mükafat olarak Tekfur pınarı ve çevresi bu genç bahadıra timar suretiyle verildi. Kara Ali bundan sonra idare ettiği bölgenin etrafını fethetmekle uğraştı. Geyve'ye tabi kalelerden Yenikale, Önde ve Yanıkçahisar'ı Osman Gazi'nin memleketleri arasına kattı.¹⁵

Orhan Gazi dönemindeki fetih hareketlerine de Kara Ali Bey'in aktif olarak katıldığı görülmektedir. Nitekim Koyunhisarı kalesini babasıyla birlikte fetheden Kara Ali, bu muzafferiyetle İzmit'in fethini de kolaylaştırmış oluyordu. Zira kardeşi Kalayun'un kesik başını gören İzmit kalesi kumandanı Prenses Belakonya, şehri Türklere teslim etti.

İzmit ve çevresinin fethi ile buralardaki muharip Rumların Hereke kalesine yerleştikleri ve burayı iyice tahkim ederek üs edindikleri haberi Orhan Gazi'ye ulaşınca burayı zaptetmek üzere Kara Ali Bey görevlendirildi. Süratle gelerek kaleyi kuşatan Kara Ali Bey hücum

üzerine hücum tazeleyerek kaleyi bir an önce fethetmek istedi. Ancak bu sırada gözüne ok isabetiyle yaralandı. Tarihlerin ifadesiyle arslanları tava getiren yiğiti bu acı da durduramadı ve harekate devamla kaleyi kısa sürede düşürürken aman dileyenlere dokunulmamış karşı koyanlar ise kılıçtan geçirilmiştir. Kaledeki savaşçılar İstanbul yönüne doğru çekilip giderlerken halk ise kalede kalarak Türklerin idaresinde yaşamayı kabul etmiştir.¹⁶

Kara Ali'nin ismi son olarak Orhan Gazi'nin Bizans ile yaptığı Pelekanon meydan muharebesinde geçer. Kara Ali'nin oğlu Kara Timurtaş Rumeli fatihlerindedir. Fevkalade başarılarıyla Osmanlı devletinde vezirlik ve beylerbeyliği uhdesine alan ilk kişidir.

Samsa Çavuş

Ertuğrul ve Osman Gazi'nin sadık dost ve silah arkadaşlarındandır. Osmanlı devletinde Çavuş ünvanını kullanan ilk kişidir.

Samsa Çavuş'un Ertuğrul Gazi ile birlikte kendisine bağlı aşiret ve obalarla Söğüt'e geldiği rivayet olunmaktadır. Ancak Samsa Çavuş'un ailesi çok kalabalık olduğundan İnegöl Rumlarının tazyikinden bunalarak Söğüt'ten ayrılmış ve Mudurnu yöresine göç etmiştir. O, buradaki Rumlara müdara (dini ve huzuru için dünyalık verme ve güler yüz gösterme) ile varlığını ve geçimini sürdürmeye başlamıştır.¹⁷

Osman Gazi Sarıkaya ve Sorgun üzerine sefere çıktığında Samsa Çavuş'la karşılaştı. Samsa Çavuş baba dostu bu genç muharibe her bakımdan yardımcı oldu. Onları Bolu yolu üzerinde yer alan Taraklı, Göynük ve Mudurnu taraflarına götürdü. Osman Gazi buraları idaresi altına aldıktan sonra Samsa Çavuş'a itaat etmelerini buyurup geri döndü.¹⁸

Osman Gazi 17 sene sonra Sakarya yönünde ikinci seferine çıktığında yine Samsa Çavuş yardımcısıydı. Lefke ve Çadırılı'ya vardıklarında her iki kalenin tekfurları da aman dileyerek kalelerini teslim ettiler. Samsa Çavuş bu iki kalenin has olarak kendisine bırakılmasını rica edince Osman Gazi:

Bu doğru bir hareket olmaz. Zira bize itaat edenlerin mülklerini ellerinden alırsak, sonra bize kimse itaat etmez ve daima savaşmaya mecbur oluruz, diyerek ricasını kabul etmeyip tekfurları yerlerinde bıraktı. Samsa Çavuş'a ise kendi haslarından Yenişehir yakınlarındaki bir kaleyi vererek gönlünü hoş eyledi.¹⁹ Burası halen Çavuş köyü adıyla anılmaktadır. Ardından Mekece, Akhisar ve Karaçepiş hisarları feth olundu.

Samsa Çavuş bundan sonra fetihlerde daha aktif bir rol almaya başlamıştır. 1317'de Orhan Gazi ile sefere çıkarak İznik yolu üzerindeki Karatekin hisarının fethinde bulundu. Orhan Gazi fethi müteakip Samsa Çavuş'u kalenin komutanlığına atadı.²⁰ Samsa Çavuş bundan sonra gazileriyle devamlı surette İznik üzerine akın hareketlerinde bulundu. Kalenin fethini kolaylaştıracak faaliyetler içerisinde oldu.

731/1330 yılında Bizans ile yapılan Pelekanon meydan muharebesine de katılan²¹ Samsa Çavuş'un bu tarihten az sonra vefat ettiği sanılmaktadır. Kabri Mudurnu yakınlarında Hacı Musalar köyündedir.

Konur Alp

Osman Gazi'nin en meşhur silah arkadaşlarından. Muhtemelen başlangıçtan itibaren bütün savaşlarında bulunmuş olmalıdır. Ancak ismi ilk kez Orhan Gazi ile birlikte katıldığı Akyazı ve Kocaeli üzerine düzenlenen seferde geçer. Osman Gazi artık gaza hareketinin başına oğlu Orhan Bey'i getirirken en ünlü ve güvendiği kumandanlarını da ona yoldaş etmiştir. Nitekim kaynaklarda yirmi senelik sadakat ve cenk ile tecrübe edilmiş en cesaretli silah arkadaşlarından dördünü Köse Mihal, Abdurrahman, Konur Alp ve Akçakoca'yı ona kattı, denilmektedir.²²

Bu seferde Kara Çepiş ve Alp/Ebe suyu hisarları alındı. Kendisine Kara Çepiş hisarı verilen Konur Alp, Akyazı cihetine akınlarla görevlendirildi. Akyazı'da Tuzpazarı'nı zaptettikten sonra Uzuncabel'de düşmanlarla iki gün kanlı çarpışmalar yaptı. Bursa'nın alındığı sırada Konur Alp de Akyazı, Konurapa/Konrapa (Düzce), Bolu ve Mudurnu'yu Türklerin idaresine katıyordu.²³

Bursa fethedildikten sonra Orhan Gazi Konur Alp, Akçakoca ve Gazi Abdurrahman gibi tecrübeli beylerini İstanbul yolu üzerindeki kalelerin fethiyle görevlendirdi. Bu komutanlar kısa sürede ve kolaylıkla Kandıra, Samandıra ve Aydos gibi müstahkem mevkiileri zaptettiler.²⁴

Konur Alp, İznik fethinin hazırlıkları sırasında muhtemelen 1328 yılında vefat etti. Naşı Konurapa'ya defnedildi. Hammer'in ifadesiyle harp sevkiyatlarında defalarca çiğnedikleri topraklar şimdi onun na'shını örtüyordu.²⁵

Gazi Mihal

Osman Gazi'nin silah arkadaşı ve vefakar dostu. Bizans İmparatorluğu'nun hudut kalelerinden Bilecik vilayetinin doğusunda yer olan Harmankaya ve havalisinin beyi idi.

Osman Gazi'nin Eskişehir beyi ile yaptığı bir muharebede karşı tarafta bulunan Köse Mihal esir edilmişti. Osman Bey, Köse Mihal'in tavırlarındaki asalet, cesaret ve yiğitliğine bakarak kendisini affetti ve çok geçmeden de bu ikili iyi bir dost oldular. Kaynaklarda Köse Mihal'in devamlı Osman Gazi ile beraber olduğu ve gazilerin her hizmetini Harmankaya halkının gördüğü vurgulanmaktadır. Osman Gazi'nin ise kendisine itimat ve güveni tamdı. Zor bir mesele ile karşılaşsa onunla meşveret ederdi.²⁶

Osman Gazi Bolu yolu üzerinde gerçekleştirilen Taraklı, Göynük ve Mudurnu'nun fethi ile neticelenen seferinde yolu ve yöreyi iyi bilen Köse Mihal'in bulunmasını arzu etmişti. Kendisine Tarakçı Yenicesine hücum edelim deriz. Sen ne dersin? deyince o, Hânım;

Sorgun üzerine Sarıkaya'dan Beştaş'tan geçelim ki Sakarya suyunu rahat aşalım. Hem gaziler bize o taraftan gelirler. Mudurnu ilini dahi vurmaya kolaydır. Hem o il mamurdur. Samsa Çavuş'da o ile yakın yerededir. Ona da haber verelim ki bir fırsat olduğu demde bize bildirsün. Sözleriyle seferin güzergahını ve projesini de tespit etmiş oldu. Osman Gazi bu seferden tam bir başarı ve büyük ganimetlerle döndü.²⁷

Köse Mihal'in Osman Gazi'ye saygı ve bağlılığı gerçekten çok fazla idi. Kızını Kalanus'un oğluna nikahladığında yöredeki Bizans tekfurlarının yanı sıra Osman Gazi'yi de düğüne davet etmişti. Osman Gazi düğüne diğerlerinden daha fazla hediyelerle geldi. Köse Mihal aslında Rum tekfurlarını Osman Gazi ile aşına kılmaya, onu sevmeye ve dostluk kurduymaya çalışıyordu. Ancak diğerleri Köse Mihal'in barışsever tekliflerini dinleyecek yerde, onu kendileriyle ittifak edip Osman'ı ortadan kaldırmaya davet ettiler. Zira onun gittikçe artan güç ve kudreti onları endişelendirmeye başlamıştı.²⁸

Nitekim çok geçmeden aradıkları fırsatı buldular. Bilecik tekfurunun Yarhisar beyinin kızı ile yapılacak düğününe Osman Gazi'yi de davet edecekler ve orada elbirliği ile ortadan kaldıracaklardı. Mihal Gazi ise tekfurların hazırladıkları plandan, dostunu zamanında haberdar ederek tehlikeden kurtardığı gibi Yarhisar ile Bilecik'in zaptına da sebep oldu.²⁹

Köse Mihal'in Türklüğe ve Osman Gazi'ye muhabbeti gün geçtikçe arttı ve 1313 yılında ecdadının dinini terk ile Müslüman oldu ve Abdullah adını aldı. Köse Mihal'in 1305, 1308 veya 1313 tarihlerinde Müslüman olduğuna dair farklı kayıtlar mevcuttur. Onun genel olarak 1313'te Osman Bey'in daveti üzerine Müslüman olduğu kabul edilir. Osman Gazi uzunca bir aradan sonra bu senede Sakarya hattına sefere çıkacağı zaman Köse Mihal'i yine orduya davet etti. Geldiğinde kendisine izzet ve ikramlarda bulundu. Sohbet sırasında;

Bunca zamandır ki bizimle muhabbet edersin. Kendi ırkdaşlarıyla düşmanlık edip bize sadakat gösterirsin. Cümle alem bize ayyar iken sen yar-ı vefadar oldun. Bizimle gül gibi açılıp düşmanlarımızın gözüne hâr (diken) oldun Can u gönülden bu kadar dostluğun ve tamam sadakatin var iken layık mıdır ki dinimize münkir olasın sözleriyle onu İslam'a davet etti. Köse Mihal bu sözler üzerine muhakkak ki uzun bir süredir belki de düşünmekte olduğu İslamiyeti severek kabul etti. Bu duruma çok sevinen Osman Gazi ona hil'at giydirdi.³⁰

Bazı kaynaklarda ise onun daha erken bir tarihte rüyasında Peygamber Efendimizi görerek Müslüman olduğu ve Osman Gazi'ye gelerek müjdelediği bildirilmektedir.³¹

Osman Gazi Akhisar ve Lefke seferine çıkarken Gazi Mihal'i Orhan Bey ve Saltuk Alp'le birlikte güvenliği sağlamak üzere Karacahisar'da bıraktı. Bunlar Karacahisar pazarına baskın yapan Çavdarlu tatarlarını perişan ettiler.³² Yine Osman Gazi 1317'den itibaren gaza hareketinin başına oğlu Orhan'ı getirdiğinde onun baş yardımcılarında ve

müşavirlerinden biri olarak Gazi Mihal'i tayin etti. Bundan sonra devamlı Orhan Bey ile birlikte hareket eden Mihal Gazi önce Kara Çepiş Alp suyu ve Kara Tekin hisarlarının fethinde bulundu. Atranos'un zaptında mühim rol oynadı.³³ Bursa'nın fethine katıldı. Orhan Gazi onu kaleyi sulh yoluyla teslim etmeye ikna için tekfura gönderdi. Mihal Gazi savaş halinde başına gelecekleri tekfura hatırlatarak ona nasihat ve tavsiyelerde bulundu. Kurtuluş için tek yolun kaleyi teslim etmek olduğunu bildirip, canına ve malına dokunulmayacağı garantisini verdi ve tekfuru ikna etti. Tekfur kaleden ayrılması sırasında koruma isteyince Mihal Gazi ondan otuz bin altın talep etti ve aldı.³⁴ Böylece fethin kolaylıkla gerçekleşmesini sağladı.

Bursa'nın fethinden sonraki gazalarda adı görülmeyen Mihal Gazi'nin vefat tarihi bilinmemektedir. Türbesi Mihalgazi nahiyesinin Ermeni köyü yanındadır.

Osmanlı tarihlerinde XVI. asır sonlarına kadar faaliyetleri görülen Mihalli akıncıları Gazi Mihal Bey'in oğulları ve torunlarıdır. Gazi Mihal'in Ali ve Aziz adlarında iki oğlu bilinmektedir.

Abdurrahman Gazi

Osmanlı Devletinin kuruluşunda büyük hizmetleri geçen mücahit kumandanlardandır. Osman Gazi'nin sadık silah arkadaşlarından olup fetihlerde yardımcılarından biriydi. Osman Gazi 1317 yılından itibaren kenara çekildikten sonra Abdurrahman Gazi'yi akıncı kollarından birinin başına getirdi. Orhan Gazi ile birlikte önce Kara Çepiş ve Alb/Ebe suyu hisarlarını ardından Köprühisar'ını zaptettiler. Daha sonra İznik fethini kolaylaştırmak üzere müstahkem Kara Tekin hisarı üzerine varıp aldılar.³⁵

Orhan Gazi bu fetihlerden sonra Samsa Çavuş'u İznik'in kuşatmasıyla, Abdurrahman Gazi'yi ise Bizans'tan gelebilecek yardımları ve tehlikeleri önlemekle vazifelendirdi. Nitekim Abdurrahman Gazi İstanbul'dan gemilerle Yalova'ya çıkarılan kuvvetleri bir baskınla dağıttı.³⁶ Böylece Bursa'nın fethine kadar uç beyi olarak hizmet gördü. Bursa'nın fethinde bulundu.

728/1327-1328 yılında Konur Alp ile birlikte Aydos'un fethi için görevlendirildi. Kalenin güçlü ve yüksek duvarları hücumları neticesiz kılıyordu. Ancak kale kumandanının kızı surlardan Türkleri seyrederken daha önce rüyasında kendisini sıkıntıdan kurtardığını gördüğü bir yiğidin-ki o Abdurrahman Gazi idi-karşı saflarda çarpıştığına şahit oldu. Derin bir aşkla bağlandığı gence bir mektup yazarak taşa sarıp fırlattı. Kızın planı gereğince geceleyin Abdurrahman Gazi, seksen kadar adamıyla gizlice açılan kapıdan içeriye girdiler. Böylece kale kolaylıkla gazilerin eline geçmiş oldu.

Abdurrahman Gazi birkaç gün sonra Aydos'un fethi haberini Orhan Gaziye bizzat ulaştırdı. Orhan Bey fethine vesile olan kızı Abdurrahman Gazi ile evlendirdi.³⁷ Bilahare şecaat ve yiğitlikte büyük bir şöhret kazanan Kara Rahman bu izdivaçtan doğmuştur.

Akça Koca

Ertuğrul ve Osman Gazi'nin en sadık ve namdar silah arkadaşlarından. Nitekim Osman Gazi'nin İnegöl beyi ile ilk çarpışmasından önce, danıştığı beyler arasında ve ardından vuku bulan muharebede o da vardır. Bu tarihten Orhan Gazi'nin babasına vekalet etmeye başladığı 1317 yılına kadar, seferlerde ismi geçmez. Ancak bu husus onun savaflara katılmadığı manasına gelmez. Zira Osman Gazi oğlunu seferlere komutan tayin ederken yirmi senelik sadakat ve cenk ile tecrübe edilmiş en cesaretli silah arkadaşlarından dördünü ki bunlardan birisi de Akçakoca'dır³⁸ ona yardımcı tayin eder.

Akçakoca 1317'de Kara Çepiş, Alp suyu hisarlarının fethine katıldı. Orhan Gazi Alp/Ebe suyu hisarını Akçakoca'ya verdi.³⁹ 1320 senesinde yanındaki dilaverlerle birlikte İzmit ve havalisini fetihle görevlendirildi.⁴⁰ Ayan suyu Sapanca gölü tarafındaki Beşköprü'deki bir mevkiyi ordu konağı edinen Akçakoca artık günlerini çevredeki düşmanlarının üstüne at kaldırmak, onları tutsaklık zincirine vurmakla geçirmeye başladı. Akınlarını Akova'ya kadar ilerletti. Buradaki mevkileri bir bir Osman Gazi'ye boyun eğdirmeye başladı.

Akçakoca bundan sonra Orhan Gazi'nin emriyle fetih hareketinin yönünü Karadeniz ve İstanbul boğazına doğru çevirdi. Kandıra ve Ermenipazarı (Akmeşe) kalelerini aldı (1326). Ardından Konur Alp'le birlikte Samandıra üzerine yürüdüler. Tekfurun ölen oğlunun cenaze töreni için askerleriyle birlikte kaleden çıkması gaziler için büyük fırsat oldu. Derhal kale ile cenazeyi izleyen düşman askerlerinin arasına girerek dönüş yollarını kestiler. Şaşkına dönen düşmanlar güçsüzlük ve yılgınlık içerisinde etrafa dağıldılar. Tekfurunun gaziler tarafından yakalanmasıyla Samandıra kalesi de kolaylıkla elde edilmiş oldu. Samandıra hisarı kendisine mülk olarak verildi.⁴¹ Bundan sonra Konur Alp ve Abdurrahman Gazi ile Aydos'un fethini gerçekleştirdiler.

Kandıra, Samandıra ve Aydos'un fetihlerinden büyük memnuniyet duyan Orhan Bey, Akçakoca'yı İzmit üzerine akın yapmakla görevlendirdi. Ömrü Rum tekfurları ile gazalarla geçen bu büyük Türk kumandanı İzmit-Üsküdar arasındaki yerlere akınlarda bulunurken 1328 yılında vefat etti.⁴² Kabri Kandıra yakınlarındaki bir tepe üzerindedir.

Akçakoca'nın gayretleriyle Türk hakimiyeti altına alınan İzmit ve çevresine, sonradan onun ismine izafeten Kocaeli denmiştir. Ayrıca günümüzde Bolu iline bağlı Akçakoca ilçesi de onun adını taşır. Hacı İlyas adında bir oğlunun olduğu bilinmektedir. Torunu Fazlullah ise önce kadı sonra da vezir olarak Osmanlı siyasetinde önemli roller üstlenmiştir.

Kara Mürsel

Kaynaklarda Orhan Bey zamanında sahnede görülür. Muhtemelen İzmit'in fethinde bulunmuştur. Orhan Bey İzmit'i büyük oğlu Süleyman Paşa'nın idaresine verdiğiinde çevre illere de tayinler yapmıştı. Bu husus Aşıkpaşazade de; Kara Mürsel denilen bir bahadır er var idi ol kenarı (yani kendi adını taşıyan yöreyi) ona timar verdiler. Ermeni pazarını

Yahşılı'ya verdiler. Kandıra vilayetini Akbaş'a verdiler. İmdi bunların neslinden şimdi dahi vardır, denilerek anlatılmaktadır.⁴³

Ve Diğerleri

Bu komutanlardan başka kaynaklarda ismi çok az geçen ancak uzun yıllar önemli görevlerde buldukları anlaşılabilirlerdir. Nitekim Osman Gazi'nin dirlik tevcihi sırasında (1301) Yarhisar'ın idaresine getirdiği Hasan Alp için; bir yarar yoldaş idi. Kendileriyle beraber Söğüt'e gelmişti⁴⁴ ifadeleri kullanılmaktadır.

Osman Gazi 1302'de İznik'i kuşatmış ancak surlarının sağlamlığı sebebiyle düşürememişti. Bunun üzerine kaleyi devamlı surette tazyik edebilmek ve teslim zorlamak için yakınına bir hisar yaptırdı. İçine levazım ve mühimmatı konulan hisarın serdarlığına Taz Ali getirildi. Bir kısım kaynaklarda Targan adı ile zikredilen⁴⁵ bu komutan; savaşta yüz kişiden yüz döndürmez bir yiğit olarak anlatılmaktadır. O, kalede dizdar bulunduğu sırada İzniklileri taciz için bütün gayretini sarfetti. Onlar ile birkaç defa muharebe yaptı.⁴⁶ Böylece İznik'i fethetmek için gece gündüz çalıştı.

Osman Gazi'nin İznik gibi abluka altına aldıkları bir diğer önemli Bizans Kalesi de Bursa idi. Buranın da güçlü surlarını aşamayacağını anlamış ve devamlı tazyik için biri Kaplıcalar, diğeri dağ tarafında olmak üzere iki hisar yaptırmıştı (714/1314-1315). Bunlardan dağ yakasındaki hisara kendisine hudutsuz bağlılığı ile tanınan kullarından Balabancık'ı başbuğ atamıştı.⁴⁷ Balabancık diğer hisarın komutanı Aktimur'la birlikte on yıl Bursa'yı abluka altında tuttular. Öyle ki şehirde kıtlık had safhaya ulaşmış, hiçbir yerden yardım alamayan halkında dayanma gücü tükenmişti. Serbestçe çekip gitmelerine müsaade olunmak şartıyla kaleyi sulh yoluyla teslim edecekleri anlaşılınca bu iki ünlü komutan Osman Bey'e haber saldılar. Böylece onların gerçekten sadıkane hizmetleri sonucunda Bursa harpsiz ve kayıpsız kolaylıkla ele geçirilmiş oldu.

Samsa Çavuş'un kardeşi Sülemiş de bahadır bir kimse idi, yoldaşığa yarar erdi denilerek anlatılmaktadır.⁴⁸

Öte yandan Osman Gazi'nin kardeşleri ve yeğenleri de kuruluş yıllarında tam bir nefer gibi hizmet etmiş bu uğurda canlarını vermişlerdir. Nitekim İnegöl tekfuru ile Ermeni derbendinde yaptığı savaşta aile ilk şehidini verdi. Kaynaklarda gaziler içinde dolunay gibiydi, harp meydanlarının eriydi denilerek övülen⁴⁹ Osman Gazi'nin kardeşi Saru Yatı'nın oğlu Bayhoca öldürüldü. Naşı muharebe sahasına yakın Hamzabey köyü civarında harap bir kervansaray yanında defnedildi.⁵⁰

Osman Gazi 686/1287-1288'de ise İnegöl ve Karacahisar tekfurlarının müttefik kuvvetlerine karşı Ekizce'de kanlı bir savaş yaptı. Burada düşman bozularak kaçtı ise de bu kez kardeşi Saru Yatı'yı kaybetti.⁵¹ Kabri Söğüt'te Ertuğrul Gazi türbesindedir.

Osman Gazi için diğer büyük kardeşi Gündüz Alp ise hem vazgeçilmez bir danışman hem de seferlerde en önemli bir komutanı durumundaydı. Eskişehir beyinin saldırısına beraberce karşı koymuşlardı. Bu savaşta Köse Mihal'i esir etmişler ise de Osman onu yiğitliğine bağışlayarak affetmişti. Göynük ve Taraklı Yenicesine yapılan akında Gündüz Alp de vardı.⁵²

Osman Gazi 698/1298-1299'da Bilecik, Yarhisar ve İnegöl'ün fethinden sonra Selçuklu tahtında da meydana gelen değişiklikler sebebiyle, istiklalini ilan ettiğinin işareti olmak üzere bağımsız hareketlere başladı. 1301'de beyliğini beş idare bölgesine ayırarak her birini savaşlarda yararlıklarını gördüğü ve güvendiği beylerine tahsis etti. Bu sırada Gündüz Alp'e de Eskişehir'in idaresini verdi.⁵³

Ancak Gündüz Alp muhtemelen aynı sene içerisinde meydana gelen Koyunhisar harbinde şehid düştü.⁵⁴

Beylik merkezini Yenişehir'e taşıyan Osman Gazi'nin tek hedefi sadece 25 km.'lik bir mesafede bulunan Bizans'ın en mühim şehirlerinden İznik'i fethetmekti. Köprühisar'ı zaptettikten sonra İznik'in muhasarasına başlandı ise de Bizans'tan yardımcı birliklerin geldiği duyulunca kaldırıldı. Bursa, Atranos, Kestel ve Kite gibi komşu Rum beyleri de onun faaliyetlerine son vermek üzere ittifak etmişlerdi. İşte bu ittifaka Bizans'tan da Muzalon kumandasında iki bin kişilik yardımcı kuvvet gelmesi Osman Bey'in durumunu güçleştirdi. Bizans kaynaklarının ifadesine göre beş bin kişilik bu müttefik ordusunu Osman Gazi Koyunhisar mevkiinde yapılan şiddetli bir savaşta bozguna uğrattı. Muzalon canını güçlükle kurtarıırken Gündüz Alp'in oğlu Aydoğdu da şehid düştü.⁵⁵ Osman Gazi bu cengaver yeğenin ölümü karşısında üzüntüden gözyaşlarını tutamadı.⁵⁶ Diğer Osmanlı kaynaklarında görülmemesine rağmen Kemalpaşazade bu savaşta Aydoğdu'nun yanı sıra babası Gündüz Alp'in de vefat ettiğini yazar. Kabirleri Koyunhisar'a giden yol üzerindedir.

Osman Gazi'nin ilk dönemde faaliyetleri görülen diğer bir yeğeni de Aktimur'dur. Kaynaklar onun babasının ismi konusunda sessizdirler. Ancak Osman Gazi'nin en sevdiği, güvendiği, yiğit ve kabiliyetli beylerden biri olmalıdır. Zira Osman Gazi Karacahisar'ın fethinden sonra kale tekfurunu bol ganimetlerle Selçuklu sultanına götürme görevini bu yeğenine vermiştir. Orada en güzel bir şekilde amcasını temsil eden Aktimur, Selçuklu sultanından çok izzet ve itibar görmüştür. Osman Gazi'nin faaliyetlerinden son derece memnun olan Selçuklu sultanı ona hizmetlerine mükafat olarak Karacahisar'ı malikane olarak verdiği gibi sancak, tabi, alem ve tuğ gibi saltanat alametlerini de gönderdi. Osman Bey yeğeni Aktimur bu hediyelerle geldiği sırada, onu istikbal için birkaç adım ilerledi. Mehter cenk havası çalarken, elleri göğsü üzerinde kavuşturulmuş olarak hürmetkar bir tavırla durdu.⁵⁷ Halefleri de Fatih'e kadar beş vakit namaz zamanlarında mehter çalındığı sırada bu kaideye riayet etmişlerdir.

- 2 Z. Velidi Togan, Umumi Türk Tarihine Giriş, İstanbul 1981, s. 184-194; Gibbons, Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu (trc. R. Hulusi), İstanbul 1928, s. 1-15; P. Wittek, Osmanlı İmparatorluğunun Doğuşu (trc. F. Arık), İstanbul 1947, s. 16-17; İ. Hami Danişmend, Osman Gazinin nesep ve hüviyeti, Türklük Mecmuası, sy. 3, İstanbul 1939, s. 107-223; C. J. Heywood, "Osmanlı Devletinin Kuruluş Problemi: Yeni Hipotez Hakkında Bazı Düşünceler", Osmanlı 1, Ankara 1999, s. 137-145.
- 3 C. Imber, Osman Gazi Efsanesi, Osmanlı Beyliği (1300-1389), İstanbul 1997, s. 73-74.
- 4 İbn-i Kemal, Tevârih-i Âl-i Osman, I. Defter (haz. Ş. Turan), Ankara 1970, s. 45-46, 52-53.
- 5 Lütfi Paşa, Tevârih-i Âl-i Osman, Süleymaniye Ktp, Yazma Bağışlar, 468, s. 21-22.
- 6 Aşıkpaşazade, Tevârih-i Âl-i Osman (Ali Bey neşri), İstanbul 1332, s. 16; Hoca Sadettin Efendi, Tâcü't-Tevârih, I, (haz. İ. Parmaksızoğlu), Eskişehir 1992, s. 36.
- 7 Mehmed Neşri, Kitab-ı Cihan-nüma-Neşri Tarihi, I, (haz. F. R. Unat-M. A. Köymen), Ankara 1987, s. 131; Aşıkpaşazade (Âli), s. 20; Hoca Sadettin (Parmaksızoğlu), I, s. 37; İbn-i Kemal (Turan), I, s. 139.
- 8 Aşıkpaşazade (Âli), s. 28; İbn-i Kemal (Turan), I, s. 183-184.
- 9 Neşri (Unat-Köymen), I, s. 131.
- 10 Aşıkpaşazade (Âli), s. 24; İbn-i Kemal (Turan), I, s. 160-161; Neşri (Unat-Köymen), I, s. 121; Hammer, Osmanlı Devleti Tarihi, 1, (Üçdal Neşriyat), s. 85.
- 11 Hoca Sadettin (Parmaksızoğlu), I, s. 37; Müneccimbaşı Ahmed Dede, Müneccimbaşı Tarihi, 1, (çev. İ. Erünsal), s. 70; İbn-i Kemal ise Aygud Alp'e Eskişehir'in verildiğini belirtir (s. 139).
- 12 Hoca Sadettin (Parmaksızoğlu), I, s. 60-61; Müneccimbaşı (Erünsal), 1, s. 87.
- 13 Uzunçarşılı İzmit'in bu fetihten sonra elden çıktığını ve 1337'de tekrar zapt edildiğini belirtir. Bk. Osmanlı Tarihi, I, s. 122.
- 14 Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, I, s. 109; Gökbilgin, aynı madde, s. 438; Hammer bu adayı Kalo Limni adası olarak gösterir. Bk. Osmanlı Devleti Tarihi (Üçdal), 1, s. 81.
- 15 Hammer (Üçdal), 1, s. 85.
- 16 Hoca Sadettin (Parmaksızoğlu), I, s. 63-64; Müneccimbaşı (Erünsal), 1, s. 88.
- 17 Neşri (Unat-Köymen), I, s. 91; Hoca Sadettin (Parmaksızoğlu), I, s. 43.
- 18 Neşri (Unat-Köymen), I, s. 91-93; İbn-i Kemal (Turan), I, s. 116-117.
- 19 Neşri (Unat-Köymen), I, s. 121; İbn-i Kemal (Turan), I, s. 162-63; Müneccimbaşı (Erünsal), 1, s. 75-76.
- 20 İbn-i Kemal (Turan), I, s. 178-180; Hoca Sadettin (Parmaksızoğlu), I, s. 47.
- 21 Hammer (Üçdal), 1, s. 105.
- 22 Neşri (Unat-Köymen), I, s. 125; İbn-i Kemal (Turan), I, s. 172; Hoca Sadettin (Parmaksızoğlu), I, s. 46; Hammer (Üçdal), 1, s. 85.
- 23 Aşıkpaşazade (Âli), s. 25-26; İbn-i Kemal (Turan), I, s. 172; Neşri (Unat-Köymen), I, s. 125-129.
- 24 Aşıkpaşazade (Âli), s. 32-34; Neşri (Unat-Köymen), I, s. 137-143; Hoca Sadettin (Parmaksızoğlu), I, s. 53-54.
- 25 Hammer (Üçdal), 1, s. 111.
- 26 Aşıkpaşazade (Âli), s. 12; İbn-i Kemal (Turan), I, s. 120; Neşri (Unat-Köymen), I, s. 77, 89.
- 27 Aşıkpaşazade (Âli), s. 12; İbn-i Kemal (Turan), I, s. 116-119; Neşri (Unat-Köymen), I, s. 89-93.
- 28 Aşıkpaşazade (Âli), s. 14; Neşri (Unat-Köymen), I, s. 95-96; Hoca Sadettin (Parmaksızoğlu), I, s. 33; Hammer (Üçdal), 1, s. 73.
- 29 Aşıkpaşazade (Âli), s. 15; Neşri (Unat-Köymen), I, s. 97-103; İbn-i Kemal (Turan), I, s. 122-126; Hoca Sadettin (Parmaksızoğlu), I, s. 33-35.
- 30 Aşıkpaşazade (Âli), s. 23-24; Neşri (Unat-Köymen), I, s. 119-121; İbn-i Kemal (Turan), I, s. 159-160; Hoca Sadettin (Parmaksızoğlu), I, s. 42-43.
- 31 Oruç Beğ (Tarih, trc. Atsız, s. 26) ve Hadidi (Tevârih-i Al-i Osman, haz. N. Öztürk, İstanbul 1991, s. 33-34) tarihinde Köse Mihal'in rüyasında Hz. Muhammed'i göremek Müslüman olduğu rivayet edilmiştir. Hadidi eserinde bu durumu şöyle anlatır: Didi bir mülkde kim serdarıdum ben. Kötü inanlı bir kimseydim ben. Geçen bir gece gördüm düşümde. Fahr-i alem gelmişti eshabı ile. Hidayet erdi çün anı görürüm. Düşüp ayağına yüzüm sürürüm. Düşümde bana telkin etti iman. Kodum küfrü hemen oldum Müsülman. Hem bana Abdullah diye hitap etti. Ne şerefdir bu adı Resulullah verdi. Bana kim eyledi telkin-i İslam. Sizin evsafınızı etti i'lam. Bugünkü gün için eydur varasın. Filan sahrada hayli er göresin. Aralarındadır Osman-ı Gazi. Ana asker olup eyle niyazı. Anın nesli cümle sultan olısar. Cihan mülküne bir bir han olısar.
- 32 Aşıkpaşazade (Âli), s. 32-33; Neşri (Unat-Köymen), I, s. 121; İbn-i Kemal (Turan), I, s. 160-161; Hoca Sadettin (Parmaksızoğlu), I, s. 143; Müneccimbaşı tarihinde (Erünsal, 1, s. 75) Orhan Gazi ile sadece Saltuk Alp'in bırakılıp Mihal Gazi'nin Lefke ve Çadırılı seferine iştirak ettiği yazılmıştır.
- 33 Neşri (Unat-Köymen), I, s. 131; Aşıkpaşazade (Âli), s. 28; İbn-i Kemal (Turan), I, s. 183.
- 34 Neşri (Unat-Köymen), I, s. 131-133; Aşıkpaşazade (Âli), s. 29; İbn-i Kemal (Turan), I, s. 187-192; Hoca Sadettin (Parmaksızoğlu), I, s. 49-50.
- 35 Aşıkpaşazade (Âli), s. 25-26; Neşri (Unat-Köymen), I, s. 125-129; İbn-i Kemal (Turan), I, s. 172; Hoca Sadettin (Parmaksızoğlu), I, s. 46-47.
- 36 Neşri (Unat-Köymen), I, s. 129; Hoca Sadettin (Parmaksızoğlu), I, s. 48.
- 37 Aşıkpaşazade (Âli), s. 33-34; Neşri (Unat-Köymen), I, s. 139-143; Hoca Sadettin (Parmaksızoğlu), I, s. 55-58; Müneccimbaşı (Erünsal), 1, s. 72.
- 38 Neşri (Unat-Köymen), I, s. 125; İbn-i Kemal (Turan), I, s. 171-172; Hoca Sadettin (Parmaksızoğlu), I, s. 46.
- 39 Neşri (Unat-Köymen), I, s. 125-129; İbn-i Kemal (Turan), I, s. 175; Hoca Sadettin (Parmaksızoğlu), I, s. 46-48.40 Aşıkpaşazade (Âli), s. 32-34; Neşri (Unat-Köymen), I, s. 149-153; İbn-i Kemal (Turan), I, s. 180; Hoca Sadettin (Parmaksızoğlu), I, s. 53-59.
- 41 Neşri (Unat-Köymen), I, s. 139; Hoca Sadettin (Parmaksızoğlu), I, s. 55.
- 42 Aşıkpaşazade (Âli), s. 37; Neşri (Unat-Köymen), I, s. 153; Feridun Emecen, Akça Koca, Diyanet İslam Ans., 2, s. 224.
- 43 Neşri (Unat-Köymen), I, s. 153; Aşıkpaşazade (Âli), s. 38-39; Hoca Sadettin (Parmaksızoğlu), I, s. 63; Oruç Beğ (Atsız), s. 33.

- 44 Neşri (Unat-Köymen), I, s. 113; Âşıkpaşazade (Âli), s. 20; Hoca Sadettin (Parmaksızoğlu), I, s. 37; Oruç Beğ (Atsız), s. 29; İbn-i Kemal (Turan), I, s. 139; Müneccimbaşı (Erünsal), I, s. 70.
- 45 Hoca Sadettin (Parmaksızoğlu), I, s. 38.
- 46 Müneccimbaşı (Erünsal), I, s. 71; Gökbilgin, aynı madde, s. 438.
- 47 Neşri (Unat-Köymen), I, s. 118; Âşıkpaşazade (Âli), s. 22; Hoca Sadettin (Parmaksızoğlu), I, s. 41; Oruç Beğ (Atsız), s. 31.
- 48 Âşıkpaşazade (Âli), s. 12-13; Neşri (Unat-Köymen), I, s. 91.
- 49 İbn-i Kemal (Turan), I, s. 86.
- 50 Âşıkpaşazade (Âli), s. 4-5; Neşri (Unat-Köymen), I, s. 81. İbn-i Kemal (Turan), I, s. 86.
- 51 Âşıkpaşazade (Âli), s. 7; Neşri (Unat-Köymen), I, s. 85. İbn-i Kemal (Turan), I, s. 102-103; Hoca Sadettin, bu savaşta şehid olan bir rivayete göre Gündüz Alp demektedir (Parmaksızoğlu, s. 31).
- 52 İbn-i Kemal (Turan), I, s. 114.
- 53 Hoca Sadettin (Parmaksızoğlu), I, s. 37; Müneccimbaşı (Erünsal), I, s. 70; Âşıkpaşazade (Âli, s. 20), İbn-i Kemal (Turan, I, s. 139) ve Oruç Beğ (Atsız, s. 29) ise Gündüz Alp'e Karacahisar'ın subaşılığının verildiğini kaydederler.
- 54 İbn-i Kemal (Turan), I, s. 151
- 55 Âşıkpaşazade (Âli), s. 21; Neşri (Unat-Köymen), I, s. 115; İbn-i Kemal (Turan), I, s. 151; Hoca Sadettin (Parmaksızoğlu), I, s. 40.
- 56 Hammer (Üçdal), I, s. 80.
- 57 Âşıkpaşazade (Âli), s. 10; Neşri (Unat-Köymen), I, s. 107109.
- 58 Neşri (Unat-Köymen), I, s. 117; Âşıkpaşazade (Âli), s. 22; Hoca Sadettin (Parmaksızoğlu), I, s. 41; Oruç Beğ (Atsız), s. 30-31; İbn-i Kemal (Turan), I, s. 157.
- 59 Neşri (Unat-Köymen), I, s. 129.
- 60 Halil İnalçık, "Osmanlı tarihi en çok saptırılmış, tek yanlı yorumlanmış tarihtir" (İlber Ortaylı'nın İnalçık'la yaptığı söyleşi), Cogito, sy. 19, 1999, s. 37-38. Imber, s. 77.
- 62 İlber Ortaylı, "Menkıbe", Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu Efsaneler ve Gerçekler, Ankara 2000, s. 17.63 Hasan Yüksel, "Osmanlı Toplumunda Vakıflar ve Kadın (XVI-XVII. Yüzyıllar), Osmanlı 5, Ankara 1999, s. 49. Osmanlı Devleti'nin Kuruluşunda